

MUNDARIJA

ANIQ VA TABIIY FANLAR		
Даминов М.И., Шарипов М.З., Шамсиев Р.Х., Хайитов Д.Э.	Доменная структура и некоторые свойства редкоземельных ферритов-гранатов.....	3
Дурдиев Д.К., Бозоров З.Р.	Квазидвумерная обратная задача определения ядра интегрального члена в уравнении вязкоупругости.....	10
Астанов С.Х., Каххаров С.К., Шамсиев Р.Х.	Спектроскопическое исследование процесса гипохромного эффекта в растворах пищевых красителей и витамина В ₂	21
Рахимов Ш.А.	Исследование спектров оптического поглощения линейно-поляризованного света редкоземельного ортоалюмината TbAlO ₃	27
Олимов Х.К., Канокова Ш.З.	Феноменологические модели и анализ соударений тяжелых ионов при высоких энергиях.....	30
Астанов С.Х., Ахророва М.И.	Спектроскопия флавонов содержащих красителей и кверцетина в зависимости от природы растворителей.....	35
Тўраев Э.Ю., Нийёзова О.А., Шарипов Э.И.	Ўзбекистон Республикасининг шимолий регионларидаги сунъий юзага келувчи экологик муаммоларнинг халқ хўжалигига таъсири.....	39
Алиев Р., Икрамов Р.Г., Алиязарова М.А.	Влияние коэффициента неидеальности вах на эффективную мощность солнечных элементов...	43
Хамраев Ю.Ю., Холикова М.Қ.	Об одной разностной схеме высокого порядка точности для краевых задач с логарифмической особенностью.....	47
Атоев Э.Х.	Исследование взаимодействия солей хрома и цинка с различными органическими реагентами..	53
Мурадов Ш.К., Облакулова Л.Ф., Амиркулов Х.Қ.	Тўғри бурчакли триметрик проекцияларда яққол тасвирлар яшаш.....	57
Худайбердиев О.Ж., Джураева Н.М., Норов Ф.М., Жумабоев Э.О.	Математическое моделирование получения непрерывных трещины в шпурах с использованием невзрывчатых разрушающих смеси.....	62
Назарова С.М., Зарипов Г.Т.	Бухоро воҳаси суғориладиган ўтлоқ тупрокларининг умумий физикавий хоссалари ва уларни яхшилаш йўллари.....	66
TILSHUNOSLIK		
Им С.Б.	Понятие фузии и агглютинации в морфонологическом плане.....	70
Розиқова Г.З.	Маҳмуд Кошғарийнинг “Девону луғотит турк” асарига қўлланган кийим ва мато номлари.....	74
Kasimova R.R., Axmedova M.F.	Syntactic stylistic methods and devices.....	79
Ишанжанова М.	Француз ва ўзбек тилларида ўрин равишларининг дейктик маъно ифодалашлари.....	84
Ibrahimova D.T.	Antroponimlar idiomatik birliklarning tarkibiy komponenti sifatida.....	89
Рузиев Я.Б.	Взаимозаменяемость значений временных форм глагола (на материале немецкого языка).....	94
Юлдашева Ф.Э.	Инглиз ва ўзбек тилларидаги аънанавий ва нутқий сонларнинг стилистик максадлари.....	98
Ostonova S.N.	The formation and historical perspective of terminological vocabulary in english language.....	103
Хамроева Ш.М.	Ўзбек тили корпусига морфологик разметка ва лингвистик модель (фёъл ва от туркуми мисолида).....	107
Норова М.Ф.	Элизиали сўзларнинг услубий хусусиятлари.....	
Хайатова З.М.	Ingliz, koreys va o‘zbek tillarida hurmat shakli ifodalanishining qiyosiy tadqiqi.....	118
Каххорова Г.Ш.	Инглиз ва ўзбек тилларида юкламаларнинг маъновий гуруҳланиши.....	122
ADABIYOTSHUNOSLIK		
Холмуродов А.	Бадий маҳорат сирлари кашфиётчиси.....	126
Қурбонов С.К., Худайбердиев А.А.	Шоир Носир Бухорий ва унинг адабий-илмий мероси ҳақида.....	130
Ражабова М.Б.	Алишер Навоий ижодида олқиш ва қарғиш стилизацияси.....	135
Кадирова Н.А.	Бальзак ва Стивенсон ижодида “Эврилиш” мотивдан фойдаланиш маҳорати.....	139
Ходжиева Г.Р.	“Алишер Навоий” – шеърый драма намунаси сифатида.....	144
Туропова П.Ш.	Шоира лирикасида Навоийдан таъсирланиш оҳанглари.....	148
Попов Д.В.	“Ўтган йиллар ҳақидаги ҳикоя” асарининг публицистик ғоялари.....	152
Khayrulloyeva N.N.	Motifs and symbols in Virginia Woolf’s “To the lighthouse”.....	158
Adizova N.I.	Shoir Erkin Vohidovning metaforalardan foydalanish mahorati (“Nido” dostoni misolida).....	162
Ўроқова Н.Ё.	Усмон Қўчқор дostonларининг бадий тили.....	169
Султонова Н.Н.	“Озод” романида постмодернистик сюжет тамойили.....	174
Очилов У.С.	Америка ёзувчиси Теодор Драйзернинг “Бахтиқаро Керри” (“Sister Carrie”) романида натуралистик образлар.....	179
Жумаев А.А.	Немис ва ўзбек эртакларида лайлак образи ифодасигахос хусусиятлар.....	184
Sodiqova D.T.	Muslihabegim miskinning mulamma’ g‘azallari.....	189

АДАБИЁТЛАР

1. Абдулла Шер. Ахлоқшунослик. – Т., 2003 й. 67- бет.
2. Абдуллаев Исмадулло. Носир Бухорий ижоди ҳақида. // Ўзбекистон маданияти. 1966. 10 август; Абдуллаев Исмадулло. Носир Бухорий. Рисола. – Т., 1968.
3. Абдураҳмон Жомий. Баҳористон. Кони-нур, 1903.
4. Алишер Навоий. Асарлар. XIII жилд. – Т.: Фан, 1966.
5. Алишер Навоий. Девон. I-жилд. Ўзбекистон давлат нашриёти, 1948.
6. Бертельс Е.Э. Суфизм и суфийская литература. – М.: Наука, 1965.
7. Валихўжаева Х. Носир Бухорий. Аз газалиёт. // Саоду Шарқ, 1968.
8. Давлатишоҳ Самарқандий. Тазкират уш-шуаро. Ўз ФА Шарқшунослик институти. I-қўлёзма. Рақ. 2119.
9. Девони Носир Бухорий. Шероз. 858 ҳ.
10. Персидские и таджикские рукописи ИНА АН СССР, каталог. Т.2.
11. Сўхан. Мажаллаи адабиёту донешу хунар эмруз. – 1347 ҳ.
12. Хасанов С. Мухтасар. – Т., 1972.
13. Шомухамедов Ш.М. Форс-тожик классиклари ижодида гуманизм тараққиёти. – Т.: Фан, 1968.
14. Ян Рипка. История персидской и таджикской литератур. – М.: Прогресс, 1970.
15. Catalogue of Arabic, Persian and Hindustani. – Calcutta, 1854.
16. Persische Handschriften der Herzoglichen Bibliothek zu Gotha. Verzeichnet. Dr. Wilhelm Partsch. Wien. 1859.
17. مجله ادبیات و دانش و هنر امروز "سخن" دوره مجدهم شمار دوم تر 1347هـ
18. تاریخ نظم و نشر در ایران و در زبان فارسی. 1344 خ

УДК: 398 659.123.15

**АЛИШЕР НАВОИЙ ИЖОДИДА ОЛҚИШ ВА ҚАРҒИШ СТИЛИЗАЦИЯСИ
СТИЛИЗАЦИЯ ВОСХВАЛЕНИЯ И ПРОКЛИНАНИЯ В ЛИТЕРАТУРНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АЛИШЕРА НАВАИ**

**STYLIZATION OF PRAISE AND CURSE IN ALISHER NAVOI'S
LITERARY ACTIVITY**

Ражабова Маърифат Бақоевна

БухДУ ўзбек адабиёти кафедраси доценти

Аннотация. Халқ оғзаки ижоди улуг шоир Алишер Навоий ижодининг муҳим манбаларидан биридир. Жумладан, мустақил кичик жанрлар сифатида тан олинган олқиш ва қарғишлардан фойдаланиш улуг шоир ижодида ҳам кузатилади. Мақолада Алишер Навоий лирик меросида халқ оғзаки ижодининг олқиш ва қарғиш жанрлари таъсирида яратилган айрим байтлари таҳлил қилинади, улардан фойдаланишида шоир маҳорати ўрганилади.

Таянч сўзлар: фольклор, сўз, халқ тили, мақол, олқиш, қарғиш, дуо, мақташ, сўкунч.

Аннотация. Фольклор один из важнейших источников в литературной деятельности великого поэта Алишера Наваи. Использование восхваления и проклинания, осознанные как независимые минорные жанры, прослеживаются в деятельности великого поэта. В статье рассматриваются некоторые байты из наследия Алишера Наваи которые были созданы под влиянием фольклорных жанров как восхваление и проклинание, а также мастерство поэта.

Ключевые слова: фольклор, слова, диалект, поговорка, восхваление, проклинание, молитва, похвала, ругательство.

Abstract. Folklore is one of the most important sources in the works of the great poet Alisher Navoi. For instance, the use of applause and curses, which are recognized as independent minor genres, is also observed in the works of the great poet. The article analyzes some verses of Alisher Navoi's lyrical heritage created under the influence of applause and curse genres of folklore, and explores the poet's skill in their use.

Key words: folklore, word, dialect, proverb, applause, curse, prayer, praise, swearword.

Сўз буюк қудратга эга. Унинг ана шу хусусиятини инсонлар жуда қадимдан иллаганлар. Сўзда сеҳр, магик куч бор деб қараган ибтидоий одамлар ундан гоҳ яхши ниятга йўғрилган олқишлар айтишда, гоҳ эса аксинча, ёмонлик, ўлим тилаш мақсадида қарғиш йўллаш учун фойдаланишган. Бу, ҳатто, ўзига хос анъана тусини олган. Бундай анъана авлоддан-авлодга ўтиб, ҳозиргача яшаб келаётир. Эътиборли томони шундаки, мазкур анъана белгилари бора-бора ёзма адабиётда ҳам намоён бўла бошлаган. Ҳатто халқ поэтик анъанасида тарихий илдири сўз сеҳрига асосланган ҳамда алоҳида, мустақил кичик жанрлар сифатида тан олинган олқиш ва қарғишлар[7] стилизацияси улуғ мумтоз шоирлар ижодида ҳам кузатилади.

Бу жиҳатдан даҳо бобокалон шоиримиз Алишер Навоий ижодидаги олқиш ва қарғишларнинг поэтик ўрни, бадий вазифалари, анъаналарга мувофиқлик даражасини ўрганиш мумкин. Чунки бу борадаги тадқиқот натижалари, биринчидан, фольклорнинг ёзма адабиётга таъсирини, уларнинг ўзаро боғлиқликдаги поэтик тараққиёт қонуниятларини аниқлашга, иккинчидан, улуғ шоир ижодининг халқона асосларини белгилаб кўрсатишга хизмат қилади. Қолаверса, Алишер Навоий ижоди бўйича ҳозиргача яратилган тадқиқотларда буюк мутафаккирнинг олқиш ва қарғишлар стилизацияси асосидаги фольклоризмлари деярли назардан четда қолиб келган [1].

Маҳмуд Қошғарийнинг “Девони луғотит-турк” асарида “алқиш” тарзида тилга олинган, бу жанр луғавий жиҳатдан “олқиш”, “мақташ”, “дуо қилмоқ”, “мадҳия айтмоқ”, “табрикламоқ” маъноларини билдириши таъкидланган ва унинг Тангрига мақтовлар, бирор қахрамон ёки ҳукмрон номига олқишлар каби турларидан намуналар келтирилган [9.123].

Айтиш мумкинки, ёзма адабиётда, айниқса, улуғ Алишер Навоий ижодида олқиш стилизация қилинган сатрлар кўплаб учрайди. Мулоҳазаларимизни мутафаккир шоир ижодидан келтирилган сатрлар мисолида асослашга ҳаракат қиламиз:

Дединг, соғиндим, эрур ашқдин юзунг гулгун,

Бегим узун яша, соғинганинг сориг олтун [2.681].

Алишер Навоий фардларидан бири бўлган юқоридаги байт фардларга хос хусусият – ахлокий-дидактик ғоя тарғибига бағишланган. У фард сифатида ҳажман кичик, бор-йўғи икки сатр бўлса-да, таркибига сингдирилган бир олқиш (“Узун яша”) ҳамда бир мақол (“Сабрнинг таги – сариқ олтин”) эвазига етук ғоя, кучли халқона оҳанг касб этган.

Келтирилган олқишда инсоннинг инсонга, маъшуканинг ёрга кўп умр кўриш, узоқ яшаш ҳақидаги эзгу тилаги, пок нияти ифода этилаётган бўлса, мақол мазмунида ҳаётда сабр-қаноатли, бардошли бўлишнинг улуғ хосияти, бунга даъват ўз ифодасини топган. Ҳар иккаласининг бир сатрда бирлаштирилиши орқали ишқда ёнган ёки соғинча қийналиб ўртанган кишининг юзи ҳам сариқ тусли олтинга, ҳам ўлими яқин беморнинг ранги-рўйига ўхшашлиги айтилиб, ошиқликнинг дуру дароз йўлида сабр-тоқат изҳор қилинмоқда. Бу йўлда сабр қилган ниятига етишиши билдирилмоқда.

Маълумки, инсонлар кимдандир миннатдор бўлса ёки бажарилган ишдан кўнгли тўлганда яхшилик қилган одамга қарата “Кўп яша”, “Умринг узоқ бўлсин”, “Умринг зиёда бўлсин”, “Умрингдан барака топ”, “Умрингга барака”, “Дунё тургунча тур”, “Бир ёшингга минг ёш қўшилсин” дея олқиш айтишади. Аслида бундай олқишлар халқ тилида ҳамон яшаб келмоқда. Қизиғи шундаки, уларнинг Навоий асарларида ҳам учрашига қараб, узоқ даврлардан буён поэтик стилизация қилиниб келинаётганини асослаш мумкин:

Ҳалоким васл аро мингдин бир эттинг,

Ки бергай **тенгри бир ёшингга минг ёш**[2.253].

Юқоридаги байтда Алишер Навоий томонидан стилизациялаштирилган “Тангри бир ёшингга минг ёш бергай” олқишининг халқ орасида “Бир ёшингга минг ёш қўшилсин” кўринишидаги варианти ҳам учрайди. Кичик (бир – оз) ва катта (минг – кўп) рақамни зидлаш асосида вужудга келтирилган тазод санъати моҳияти келтирилган олқишнинг интертекстлаштирилиши орқали бадий далилланган. Маъшуканинг мингдан бир васли эҳсонига мушарраф бўлган ошиқ қувончи, унинг маъшукасига миннатдорчилиги ва олқиши талқини шу асосда юзага чиқарилмоқда.

Мумтоз адабиёт намуналарида олқишларнинг кўпинча бадий асарлар бошланмаси ёки якунловчи қисмида келиши ўзига хос анъана тусида намоён бўлади. Маълумки, олқишлар халқ тилида “дуо”, “фотиҳа” ҳам деб юритилади. Худди, шунингдек, Алишер Навоийнинг “Муножот” асари мактублардан тузилганлиги боис унда олқишнинг “дуои олқиш” типига кўринишлари кўзга ташланади. Муаллиф ҳар бир мактубнинг бошланмасини ёки тугалланмасини дуои олқиш руҳидаги байтлар билан безай олган.

Қасринг уза чарх тоқи манзар бўлсун,
Базминг аро офтоб мижмар бўлсун,
Жавлонинга арса етти кишвар бўлсун,
Ҳар не тиласанг барча муяссар бўлсун [5. 27].

Ушбу рубоийнинг барча мисралари халқ олқишлари руҳида битилган. Хусусан, унинг сўнги – тўртинчи мисраси халқимизнинг **“Яхши ниятингга етиб юр”** тарзидаги олқишини ёдга солади.

Халқимизда узоқ сафарга отланганда ёки бирор-бир ишни бошлаганда, албатта, олқиш айтиб, Тангридан паноҳ сўраш, натижани Тангри ихтиёрига топшириш, Яратганга таваккал қилиш, шу орқали қалбларда хотиржамлик ҳиссини пайдо қилиш сингари одатлар мавжуд. Алишер Навоий ғазалларида қўлланган **“Тангри ёринг”, “Тангри паноҳинг”, “Тангрига топширдим”, “Тангри асрасин”, “Сени Худога топширдим”** каби бирикмалар бевосита шундай анъаналаримиз билан мазмунан боғлиқ.

Кўнгул жон бирла борди ҳамраҳинг, мен дард ила турдум,
Санга жон бирла кўнглумни, сени тенгрига топшурдум [2. 369].

Халқда **“Жоним қурбон”, “Жонимни бераман”, “Сизга жоним фидо”** тарзидаги бирикмалар ҳам борки, уларда нутқ эгасининг фидойилиги акс этиши билан бирга, шахсни олқишлаш маъноси ҳам англашилиб туради.

Ошиқнинг жон ва кўнгли бир-бирига туташ. Ўзига эса дард йўлдош. У энг азиз ва қимматли нарсасини, ҳатто, ширин жонини ҳам маъшуқасига фидо қилишга ҳамиша тайёр. Хуллас, “жон ва кўнглини” маъшуқасига, маъшуқасини эса Тенгрига топширган ошиқ шу тариқа ҳар иккаласининг тангри паноҳида бўлишига ишонади, яхши ният қилади.

Келдим қочиб ғам хайлидин майхонаға, эй пири дайр,
Тенгри паноҳинг гар манга хум кейнида берсанг панаҳ [2. 516].

Байтда тасаввуфий оҳанг устувор. Лирик қаҳрамон ғам хайли(гуруҳ, тўда, тўп)дан қочиб, майхонадан паноҳ топади. Майхона – комил инсон мажлиси, орифлар суҳбат қиладиган жой. Дайр пири – қалби илоҳий ишқ билан тўлган ориф. Хум – орифи комил кўнгли. Лирик қаҳрамон дайр пиридан мадад сўрайди. Уни “Менга хум кейнидан паноҳ берсанг, сени Тангри паноҳида асрайди” деган халқона дуои олқиш билан сийлайди.

Қарғиш олқишнинг зидидир. “Девони луғотит-турк” асарида “қарғак” тарзида келган мазкур сўз “қарғиш”, “лаънат” маъносида қўлланган [8. 333]. Китобда “Тенгри қарғиши анинг уза – худонинг лаънати унга бўлсин” [8. 428], “Тенгри қарғагинга илинма – худо қарғишига йўлиқма” [8. 333] каби қарғишлар келтирилган. Қарғиш – қарғаш ибораси, қарғиш ифодали гап, сўз [8.255].

Алишер Навоий барча асарларида сўзнинг буюк қудратига алоҳида урғу беради, яхши сўзни улуғлайди. Ҳатто қуйидаги байтда “Яхши сўз билан илон инидан чиқади” ҳикматини ўзгартириб қўллаш натижасида халқона тасвир яратган. Жумладан, шоир агар Навоий жонини яхши сўз билан олсанг, унга кенгаш керак эмас, дейди.

Демаким, бир яхши сўз бирла Навоий жонини
Олсам, ул бўлғайму рози, яхши сўзга не кенгаш? [2.246].

Навоий асарларида қарғишлар билан бирга, сўкинч сўз ҳам қўлланган. Сўкмоқ – ёмон сўзлар билан уришмоқ, ҳақорат қилмоқ; уришмоқ, койимоқ дегани [8. 613].

Сўкинч қарғиш каби ёмон бўлса-да, Алишер Навоий уни ижобий маънода қўллашга интилгани кузатилади. Жумладан:

Агар Масих дуоси ўлугни тиргизур эрди,
Не нутқ эрурки, **сўкунчунг** била ўлуг тирилибдур [4.133].

Диний ривоятларга кўра, Исо Масих кўли билан ўликни силаса, ўликка жон кирган. Шунинг учун унга ал-масих – силовчи лақаби берилган. Мумтоз шеърятда эса кўпинча маъшуканинг жонбахш нафаси ўликни тирилтирувчи Исо Масих нафасига қиёсланиб, гўё у ошиққа ҳаёт бағишлаши талқин қилинади. Шу асосда Алишер Навоийнинг юқорида келтирилган байтида маъшуканинг оташин нафаси билан ифода этилган нутқи гарчи ошиққа қаратилган “сўкунч” эса-да, Исо Масих нафасига йўғрилган дуо билан тенглаштирилмоқда. Яъники, ошиқ учун ёрнинг сўкунчи ҳам дуо ўрнига ўта олади.

Лабинг бу хастаға невчун такаллум этмади иш,
Ки бир **сўкунч бирла** ҳосил этса юз олқиш [3. 228].

Хаста ошиқ маъшуқа лабидан (метонимия асосида нутқи назарда тутилган) такаллум истайди. Ҳаттоки, унинг учун ёрнинг сўкунчи ҳам даводир. Байтда бир-бирига қарама-қарши бўлган сўкунч ва олқиш сўзлари қўлланиши натижасида тазод вужудга келган. Маъшуқадан биргина сўз, ҳатто сўкунч ёмон сўз бўлса-да эшитиш ошиқ учун шарафдир. Чунки сўкинч бўлса ҳам, ёрнинг жонбахш овозини эшитиш, унинг тотли нафасини туйиш ошиқ учун бахт ҳисобланади. Шу боисдан у маъшуқасининг биргина сўкунчини юз олқиш сифатида қабул қилишга шай.

Куйидаги байтда шоир янада гўзал тасвир ярата олган. Ёрнинг лабидан ҳаёт истаган ошиқ жонни маъшуканинг сўкинчи ёки мучаки (ўпичи)дан олишни билмайди.

Лабингдин истади жоним ҳаёт, билмасмен
Ки, бир **сўкунчму** ё қасди бир мучакму экин? [4. 357].

Мутафаккир шоир асарларида “лаънат” сўзи ҳам қўлланилган. Арабча бўлган бу сўз қарғиш маъносини ифодалайди. У кечириб бўлмайдиган айби, хатти-ҳаракати, оғир жинояти учун билдирилган қаттиқ қарғиш, шундай мазмунда айтилган гап-сўздир [8.491].

“Маҳбуб ул-қулуб” асарининг “Котиблар зикрида” номли фаслида “Хушнавис ҳамким, саҳви кўп бўлғай илги фалаж иллатиға жўб бўлғай. Улки, бежо нуқта била «ҳабиб»ни «ҳабис» қилғай ва «муҳаббат»ни «меҳнат» – анингдек ҳабиси меҳнатзадаға юз лаънат” [5.27] сатрлари учрайди. Биламизки, Алишер Навоий котибларни хушнавис ва ёмон котибларга ажратади. Келтирилган парчада хушнавис, лекин хато кўчирувчи котибларнинг кўли “фалаж иллатиға жўб (муносиб)”дир дейди. Меҳнатзада – бало урган, бахтсиз котибларга эса “юз лаънат”лигини айтади. Унингча, “ямон котиб манзили қаламдонидек чоҳ аро бўлсун, қаламидек боши яро ва юзи қаро бўлсун.

Қайси бир котибки, ул сўзга қалам сургай хилоф,
Ул қаро юзлук боши бўлсун қалам янглиғ шикаф” [5.27].

Улуғ шоир ижод қиламан деб, сўзни хор қилган, унинг маънисини бузиб ишлатганларни боши доимий тарошланганидан яраланиб турадиган, юзи қора қаламга ўхшатган. Унинг манзили қаламдон чоҳ аро бўлганидек, зиндон аро бўлишини таъкидлаган.

Алишер Навоийнинг айрим байтлари фахрия мазмунида бўлиб, уларда шоир ўз асарларини эъзозлаганлар ҳақкига дуои олқиш айтса, аксинча, “паст” тутганлардан ранжини яширмайди. Натижада бундай байтларда олқиш ва қарғишнинг бирга келтирилгани кузатилади. Жумладан, “Фарҳод ва Ширин” достонида шундай байт бор:

Ани синдурғон элни қил шикаста,
Хужаста кўрган элга тут хужаста.

Хужаста – қутлуғ, муборак; бахтли, бахтиёр маъноларидаги сўз. Байтда дуо ва қарғиш ғоялари мавжуд. Яъники, улуғ шоир мазкур асарни ёзиб тугатишда Аллоҳдан мадад сўрар экан, “Кимки, бу маъно дурларини синдирса, уни шикаста қил, паст кўрганларни паст қил! Қутлуғ билган элга бахтиёрлик насиб эт”, – деб ёзади. Худди шундай ҳолатни биз “Вафқия” асаридан келтирилган куйидаги рубоийда ҳам кузатамиз:

Бу қоидани кимки тузар, бор бўлсун,
Тенгри бори ҳолатда анга ёр ўлсун.
Ким бузса, бузуклукка сазовор ўлсун.
Ҳақ лаънату қаҳриға гирифтор ўлсун [5.272].

Хулоса қилиб айтганда, улуғ шоирнинг назмий ва насрий яратмаларида халқ поэтик ижодиёти туганмас маънавий ва бадиий хазина вазифасини ўтади. Шоир халқ оғзаки ижодидаги олқиш ва қарғиш жанрларини стилизация қилиш орқали поэтик фикрни таъсирчан ифодалашга, ҳаётий-фалсафий мазмунни кучайтиришга эришган. Шу асосда улуғ шоир асарларида халқ тилига хос ҳар қандай сўз, ибора, тасвир бадиий нафосат даражасига кўтарила олган.

АДАБИЁТЛАР

1. Маллаев Н.М. Навоий ижодиётининг халқчил негизи. Мактаб ўқитувчилари ва олий ўқув юрлари филология факультетлари студентларига қўлланма. – Т.: Ўқитувчи, 1973. – 114 б.; Маллаев Н. Алишер Навоий ва халқ ижодиёти. – Т.: Фафур Фулом номидаги наириёт-матбаа ижодий уйи, 2015. – 432 б.
 2. Навоий Алишер. Мукамал асарлар тўплами. XX жилдлик. I жилд. Бадоеъ ул-бидоя. – Т.: Фан, 1987. – 689 б.
 3. Навоий Алишер. Мукамал асарлар тўплами. XX жилдлик. II жилд. Наводир ун-ниҳоя. – Т.: Фан, 1987. – 622 б.
 4. Навоий Алишер. Мукамал асарлар тўплами. XX жилдлик. III жилд. Фаройиб ус-сизар. – Т.: Фан, 1987. – 575 б.
 5. Навоий Алишер. Мукамал асарлар тўплами. XX жилдлик. XIV жилд. Маҳбуб ул-қуллуб. Вақфия. – Т.: Фан, 1998 – 315 б.
 6. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” давлат наириёти, 2006.
 7. Катаиш С.С. Алқиш сос (благопожелания) – древний жанр алтайского фольклора. Улагашевские чтения. Вып. I. – Горно-Алтайск, 1979. С.63-77; Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки. – М.: Изд-во МГУ, 1946. С.11; Саримсоқов Б. Олқишлар ва қарғишлар. // Ўзбек фольклори очерклари. Уч томлик. I-том. – Т.: Фан, 1988. 138-139-бет; Қўчқоров Н. Ўзбек халқ олиқиларининг жанр хусусияти ва бадиияти: Филол. фан. номз....дисс. автореф. – Т., 1994; Эшбоева Ф.Х. Ўзбек халқ қарғишларининг жанр хусусияти ва бадиияти: Филол. фан. номз....дисс. автореф. – Т., 2008.
 8. Қошгарий М. Девону луготит турк. I жилд. (Таржимон ва нашрга тайёрловчи С. Муталлибов). – Т.: Фан, 1960.
 9. Қошгарий М. Девону луготит турк. II жилд. (Таржимон ва нашрга тайёрловчи С. Муталлибов). – Т.: Фан, 1961.
 10. Rajabova M. ALIJSHER NAVOIY ALIJSHER NAVOIY “HAZM UL-JAWOXIR” ASARI TARIXIGA DOIR MULOHAZALAR //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz). – 2022. – Т. 17. – №. 17.
 11. Ma'rifat R. SAYFI SAROIY G'AZALLARI BADIYATI //Conference Zone. – 2022. – С. 122-125.
 12. Rajabova M. Analytical and synthesized folklorism in Navoi's work //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.
- Bakoyevna R. M. Expression of images related to national traditions in a. navoi's work //Scientific reports of Bukhara State University. – 2020. – С. 141.

SKILLS OF USING THE “TRANSFORMATIONS” MOTIF IN WORKS OF BALZAC AND STEVENSON

Кадирова Наргиза Арифовна

БухДУ гуманитар йўналишларда чет тили катта ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақолада француз ёзувчиси Оноре де Бальзак ижодидаги энг сара асарлардан бири “Сағри тери тилсими” ҳамда шотландиялик ёзувчи Роберт Луис Стивенсоннинг “Доктор Жекил ҳамда мистер Хайд ҳақидаги заъриоддий воқеалар” асарида “эврилиш” мотивининг ўрни ва бадиий ифодаланишига хос хусусиятлар ҳақида фикр юритилган. Мақолада “эврилиш” мотиви рамзий образ ҳамда инсоннинг кафишйетлари сабабли вужудга келганлиги ажратиб кўрсатилади.

Таянч сўзлар: роман; образ; фантастика; тилсим; эврилиш; мўъжизакор тери; дори-малҳам; кашифйет.

Аннотация. В данной статье рассматриваются роль и особенности художественного отражения мотива «превращений» в произведениях французского писателя Оноре де Бальзака – «Шагреновая кожа», и шотландского писателя Роберта Луиса Стивенсона – «Странная История доктора Джекила и мистера Хайда». В статье мотив «превращений» рассматривается как символический образ и результат человеческой изобретательности.